

АНОТАЦІЯ

Арістов Ю.Ю. Бюджет у системі соціально-економічного розвитку країни. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 072 «Фінанси, банківська справа та страхування» (07 «Управління та адміністрування»). – Київський національний торговельно-економічний університет, Київ, 2021.

Дисертація є комплексним дослідженням теоретичних засад та удосконалення методологічних положень формування бюджету як інструменту соціально-економічного розвитку країни, підвищення інституційної спроможності бюджетного процесу.

Бюджет є ваговою складовою державного фінансового забезпечення економіки країни. Виходячи з необхідності посилення ефективності управління фінансовими ресурсами держави та досягнення відповідних запланованих економічних та соціальних показників важливим є формування і здійснення збалансованої бюджетної політики, у тому числі у сфері доходів, видатків бюджету, міжбюджетних відносин, дефіциту бюджету, державного боргу, спрямованої на забезпечення соціально-економічного розвитку країни. Інституційний підхід передбачає розгляд бюджетного регулювання як динамічної системи, що постійно вдосконалюється та адаптується до основних завдань суспільного розвитку.

Однією з вагомих складових системи державного регулювання економіки є бюджет, який відображає відповідні відносини у процесі перерозподілу валового внутрішнього продукту з метою задоволення потреб суспільства. Від якості та своєчасності прийняття рішень щодо управління державними фінансами залежить збалансованість бюджетної системи та результативність бюджетного регулювання. Розвиток суспільства зумовлює необхідність відповідних інституційних змін у взаємовідносинах між учасниками бюджетного процесу та підвищення ефективності бюджетної політики у

системі державного регулювання економіки. Важливим є визначення економічної сутності та напрямів бюджетної політики як інструменту зростання економіки, запровадження дієвих бюджетних механізмів у системі інституційного середовища суспільства, підвищення результативності програмно-цільового методу планування витраток бюджету як складової державного регулювання економіки.

Перспективне прогнозування та планування бюджету впливає на обґрунтованість показників соціально-економічного розвитку країни. Основні напрями бюджетної політики визначають відповідні обсяги та структуру витраток бюджету. Інституційний підхід передбачає розгляд бюджетного регулювання як динамічної системи, що постійно вдосконалюється та адаптується до основних завдань суспільного розвитку. Необхідність досліджень у сфері формування бюджету, бюджетних відносин зумовлена тим, що збалансована бюджетна система, науково-обґрунтовані основні напрями бюджетної політики впливають на економічне зростання, фінансове забезпечення соціально-економічного розвитку країни.

На даному етапі розвитку фінансово-економічних відносин доцільним є визначення відповідних інституційних засад бюджетного планування, раціонального використання бюджетних витраток, підвищення ефективності використання бюджетних коштів, дієвості системи публічних закупівель. Доцільним є визначення напрямів розвитку системи формування бюджету, враховуючи провідний досвід країн з розвинутою та трансформаційною економікою, розвиток бюджетного планування на середньостроковий період з урахуванням динаміки макроекономічних показників, стійкості бюджетної системи, функцій та завдань головних розпорядників бюджетних коштів. Важливим є розробка і проведення виваженої бюджетної політики, підвищення дієвості бюджетного процесу, перспективного бюджетного планування, прозорості бюджетного простору, результативності виконання бюджетних програм, збалансованості бюджетної системи, ефективності соціально-економічних перетворень

Об'єктом дослідження є бюджет у системі соціально-економічного розвитку країни.

Предметом дослідження є теоретичні засади та механізми формування бюджету як інструменту соціально-економічного розвитку країни.

У роботі застосовано сукупність методів і підходів, що дозволило реалізувати концептуальну єдність дослідження. Системний та структурний методи використано при розкритті сутності формування бюджету як інструменту соціально-економічного розвитку країни. За допомогою порівняльного та факторного методів узагальнено досвід здійснення бюджетної політики у країнах з розвинутою та трансформаційною економікою. Методи наукового абстрагування, синтезу застосовано при визначенні основних напрямів бюджетної політики, бюджетного планування на середньострокову перспективу.

Інформаційну базу дослідження становили законодавчі та нормативно-правові акти з питань формування бюджетної політики, статистичні та аналітичні матеріали Міністерства фінансів України, Державної служби статистики України, Державної казначейської служби України, Державної аудиторської служби України, відповідні монографії, наукові статті вітчизняних та зарубіжних вчених.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у розкритті сутності формування бюджету як інструменту соціально-економічного розвитку країни, яка полягає в інтеграції складових бюджетного регулювання суспільних відносин, сукупності бюджетних інструментів у системі економічних перетворень з врахуванням змін економічного середовища, що надасть можливість підвищити якісний рівень динамічної збалансованості бюджетної системи, дієвість бюджетного процесу, посилити взаємозв'язок між використанням бюджетних коштів та отриманими результатами.

Удосконалено підходи щодо бюджетного планування, що передбачають формування дохідної частини бюджету, виходячи з тенденції основних фінансово-економічних показників, динаміки бази оподаткування, упорядкування бюджетних видатків, здійснення моніторингу за їх виконанням,

підвищення ефективності використання бюджетних коштів; положення щодо формування бюджету з врахуванням циклічності економіки, що сприятиме посиленню дієвості механізмів бюджетного регулювання відповідно до основних завдань суспільного розвитку; підходи щодо розвитку системи бюджетного регулювання, що ґрунтуються на засадах бюджетної адаптації до динаміки соціально-економічних відносин, що надасть можливість впровадження дієвого перспективного бюджетного планування, формування якісного рівня показників результативності бюджетних програм.

Дістало подальшого розвитку: положення щодо планування видатків бюджету, раціонального використання бюджетних видатків, системи публічних закупівель, що надасть можливість посилення стимулюючої функції бюджетного механізму; узагальнення та систематизація досвіду здійснення бюджетної політики у країнах з розвинутою та трансформаційною економікою, що сприятиме посиленню ефективності функціонування бюджетної системи, дієвості та прозорості бюджетного простору; підходи до розробки основних напрямів бюджетної політики, бюджетного планування на середньострокову перспективу з урахуванням динаміки макроекономічних показників, стійкості бюджетної системи, функцій та завдань головних розпорядників бюджетних коштів, що надасть можливість підвищити якісний рівень бюджетного впливу на економічне зростання.

Теоретичні положення та висновки дисертаційної роботи, що розкривають сутність формування бюджету як інструменту соціально-економічного розвитку країни, мають практичне значення при розробці та реалізації бюджетної політики економічного зростання, для підвищення рівня дієвості перспективного бюджетного планування.

Основні висновки та результати дисертаційної роботи використано Секретаріатом Кабінету Міністрів України при підготовці проектів нормативно-правових актів з питань бюджетної політики (довідка від 18.02.2021 № 67/38/1-21).

Положення дисертаційної роботи використано у навчальному процесі Київського національного торговельно-економічного університету при викладанні дисциплін «Бюджетна система», «Бюджетне планування та прогнозування» (довідка від 22.02.2021 р. № 20).

Особистий внесок здобувача полягає у розкритті сутності формування бюджету як інструменту соціально-економічного розвитку країни. Наукові результати та висновки, які виносяться на захист, одержані автором самостійно.

Ключові слова: бюджет, бюджетна система, бюджетна політика, бюджетний механізм, бюджетне планування, соціально-економічний розвиток країни.

